

Ady Endre, a szófogadatlan beteg

Most, hogy Ady Endre múzeumának ünnepélyes megnyitására készülünk, a költővel kapcsolatos emlékeim között kutatva, néhány érdekes régi feljegyzésekre akadtam.

A világról sem szenzációhajhászás, csak csendes, intim, apró felvételek ezek, amelyeket azonban nem szabad veszendőbe engedni a „bús magyar lélek”-ről. De ezúttal nem a poétáról, hanem az emberéről, pontosabban a betegéről lesz szó, aki annakidején az orvosára bízta magát.

Úgy esett a dolog, hogy az időtáji (ez 1924-ben történt) felkerestem Láng Menyhért doktort, az ismert nevű ideggyógyászt, akinek lakásán nagy ámulatomra egész sor érdekes delikációval ellátott Ady-képet láttam. Az egyikben, Ady és a felesége arcképén ez áll:

„Drága Láng doktorunknak és barátunknak szeretettel Ady Endréék.”

A másikon:

„Dr. Láng Menyhértnek hálával és bizalommal Ady Endre.”

Erre természetesen kíváncsian faggatni kezdtem dr. Lángot a képek eredete felől, mire az orvos készséggel elmondotta mindazt, amit Ady Endre felől, „áldott lelkű, kitűnő, de végül szófogadatlan” vált betegéről, akit éveken keresztül kezel, emlékeztetése vésett.

— 1916. január 27-én (ennek pontosan most lesz huszonöt esztendője) — így kezdte mondani valóját dr. Láng — egy már megszűnt szállodába, a Magyar Királyba (ott volt a Gizella-téren) hívtak sürgősen egy beteghez. A szálloda egy sötét szobájában görcsösen rángatózó embert találtam, aki félrebeszél és elhaló hangon injekciót kért. Környezete is hangszűrőjezt, hogy a betegnek idegrohamai vannak; egyre mondogatták, hogy várják a háziorvost, de azért csak adják neki injekciót, mert a házi-orvos is azt szokta tenni és biztos, hogy a beteg ettől jobban lesz. Majd újra a beteg fordult hozzám, akadózva és kintlódva el is szólt magától. Azt mondta, hogy: morfinista. A sokféle kérdés nem igen hatott meg és biz' én haboztam, mire a beteg most már rámszólt:

— Itt nincs vitának helye; a beteg parancsol és az orvos engedelmessékedni tartozik!

Erre én ugyancsak keményen azt feleltem:

— Az orvos nem engedelmessékedik és az orvos ajánlja magát.

Végül még csak annyit mondtam:

— Én nem vagyok Önnek való orvos, Ön pedig nem nekem való beteg...

— Még akkor se — folytatta a beteg —, ha megmondom kiről van szó?

— Még akkor sem!

— Kezet ad erre, doktor úr?

— Igen.

Erre gyerekes daccal felém fordul, a kezét nyújtja és így szól:

— Gyerünk, gyerünk — Ady Endre vagyok...

— Megilletődötten ismertem fel a költőt — de nem adtam neki injekciót, ellenben egy jó félórát ott töltöttem mellette és nagy örömmre, egyelőre sikerült is lebeszélnem a morfinról, annál is inkább, mert egy erősebb, de ártalmatlanabb nyugtatószert megvette a hatását. Ez volt Ady Endrével a legelső találkozásom. Ismeretségünk később meghitt barátsággá fejlődött, amelyet — fájdalom — a forradalmi idők egy kínos félreértése kettészakított. Még ezen az első találkozón történt: beszélgetés közben Ady nevetve előszedett egy csomó receptet:

— Látja, kedves doktorom, mi-

ilyen becsületes gonosztevő vagyok. Ime, idenezzem — mondotta és ideadja a recepteket, amelyek veronárra, kokainra, morfinra szólnak. Ámulva kérdezem, honnan szedte ezeket?

— Állítólagos medikáktól, gyógyszerészekről kaptam — autogram-mokért — mondja nevetve Ady.

— Megfogadtattam vele, hogy többé nem szerez tilos úton recepteket, amit meg is ígért; mire távoztam.

— Igen fontosnak tartom megállapítani, voltaképpen mi okozta, hogy az alkoholon kívül ezekhez a veszedelmes csillapítószerhez menekült és csak úgy hajszolta a kokaint, veronált, morfinot.

— Most már — folytatta Láng doktor még annakidején — Ady Endrének hatalmas tápora van, de volt idő, amikor idétlen süvöltvények kiálltak a brettlire kócos, felborzott hajjal, mintha paralitikusok lettek volna és ijesztő pózba vágva magukat:

— Tudjátok ki vagyok én? — dadogták — Fe... fe... fe... ke... zongora — és a hallgatóság uniszónó nevette.

— Ady!...

Ő maga mesélte keserű fájdalommal, hogy voltak jóakarói, akik az ilyesmit másnap beadták neki és ezt mondván keservesen kitört:

— Hát lehet-e mást tenni, mint bort inni, még pedig sok bort?!... Csak ezt tudják felőlem?! — mon-

dogatta mély lemondással.

Ez volt az egyik oka nagy lelki bánatának. A másik, ami még ennél is jobban felőrölte energiáját, az volt, hogy látszólag áthidalhatatlan akadályok álltak útjába annak, hogy feleségül vehesse — amint mondotta — „élete egyetlen igazi, első és utolsó szerelmét” Bertát, aki már akkor is in spe el volt jegyezve egy volt előkelő funkcionárius fiával. Abban a szállodában tapasztalt letörtségnek épp az ellenkezőjét láttam akkor, amikor az esküvője előtt egy szép napon rámentelefonált, hogy jöjjenek — mint mindenkor mondta — azonnal. Alighogy ott termettem, nagy kacagva, boldogan szólt:

— Csak azért hivattalak, hogy lásd, mennyire másképpen festek én más szállodában, mint akkor ott.

— És valóban Ady Endre mintha kicsérélték volna, friss, üde, eleven volt, teli életkedvvel.

Miért kellett a narkotikum?

— Igen fontosnak tartom megállapítani, voltaképpen mi okozta, hogy az alkoholon kívül ezekhez a veszedelmes csillapítószerhez menekült és csak úgy hajszolta a kokaint, veronált, morfinot.

— Most már — folytatta Láng doktor még annakidején — Ady Endrének hatalmas tápora van, de volt idő, amikor idétlen süvöltvények kiálltak a brettlire kócos, felborzott hajjal, mintha paralitikusok lettek volna és ijesztő pózba vágva magukat:

— Tudjátok ki vagyok én? — dadogták — Fe... fe... fe... ke... zongora — és a hallgatóság uniszónó nevette.

— Ady!...

Ő maga mesélte keserű fájdalommal, hogy voltak jóakarói, akik az ilyesmit másnap beadták neki és ezt mondván keservesen kitört:

— Hát lehet-e mást tenni, mint bort inni, még pedig sok bort?!... Csak ezt tudják felőlem?! — mon-

dogatta mély lemondással.

Ez volt az egyik oka nagy lelki bánatának. A másik, ami még ennél is jobban felőrölte energiáját, az volt, hogy látszólag áthidalhatatlan akadályok álltak útjába annak, hogy feleségül vehesse — amint mondotta — „élete egyetlen igazi, első és utolsó szerelmét” Bertát, aki már akkor is in spe el volt jegyezve egy volt előkelő funkcionárius fiával. Abban a szállodában tapasztalt letörtségnek épp az ellenkezőjét láttam akkor, amikor az esküvője előtt egy szép napon rámentelefonált, hogy jöjjenek — mint mindenkor mondta — azonnal. Alighogy ott termettem, nagy kacagva, boldogan szólt:

— Csak azért hivattalak, hogy lásd, mennyire másképpen festek én más szállodában, mint akkor ott.

— És valóban Ady Endre mintha kicsérélték volna, friss, üde, eleven volt, teli életkedvvel.

Javulás az erdélyi úton

— Különösen kezdetben kérelhetetlen szigorúságom ellen berzenkedett, mert kikötöttem, hogy csak akkor kezelem és kezelhetem eredményesen, ha mindenben engedelmeskedik. Figyelmeztettem, hogy teljesen megörült idegzetét az alkohol tette tönkre és ha nem szakít a rossz szokással, menhelytelen. Hát leszokott róla alaposan, ebben nagy érdeme van a feleségének is, aki gondos, lelkiismeretes és mindenre kész hitvestársa volt neki. Csak-hogy persze időközben elég gyak-

ran elutazgattak Adyék Csucsára, ahol az elragadó fekvésű Bonczakastélyban éltek boldog napokat. Azután sokat jártak Kolozsvárra, Érmindszentre, Brassóba, Marosvásárhelyre, Szovátán, ahonnan, amíg csak oda voltak, állandóan jöttek a levelek. Vagy Ady írt vagy a felesége és híven beszámolt mindenről. Persze a levelekben sokszor esett szó pezsgős vacsorákról is, de ilyenkor ott állott benne: „...de Bandi jól viselte magát...” Vagy amikor maga referált, egyik levelében ezeket írja:

„Tisztelt és kedves Doktorom, elszántan s muszájból, egyedül vágtam neki szombatn este a csucsai útnak. Kikísérő barátaim sem ellenkeztek s valóban okosan és erősen bírtam le a nehézséget, holott „gyors” vonatunk majdnem öt órát késett. Ma, hétfőn aránylag kitűnően jól vagyok, s mindenképpen iparkodok a Te utasításaid szerint élni drága Doktorom. Három kanalat szedek a csillapítóból s az éjjel egy félgramm veronált vettem csak s aludtam majdnem 6 órát. Persze rémületes álmokkal, idegesen, de aludtam. Ma este írnom kell éjjelig a Nyugat-nak s emiatt talán 0.75 gramm veronált kell vennem. De viszont borban nagyon visszatartom magam, étvágyam pedig jó. Úgyeimben 2-3 napig várok s akkor vetem föl az öreg Shakespeare „Lenni vagy nem lenni”-jét”. A viszontlátásig (pár nap alatt dől el, hogy ez egy hét lesz-e, vagy kettő) hálásan üdvözlöl szerető nacienséd és híved:

Ady Endre.”

Jóval később — de ezalatt az idő alatt, ezer csemény érte a költőt — Adyné levelét hozta a posta, amelyben ezeket írta:

„Kedves Doktor Úr, köszönjük nekünk nagyon drága szeretetét és velünk törődését. Egy hete, hogy kolozsvári 14 napos séjourjaink után hazakerültünk — agyonfáradtan. Bandi még ma is 38 fokos lázzal, én pedig minden energiámmal ma kezdtem először egyheti abnormis alvás és fekvés után — élni, talpraállni és akarni.

Kolozsvári napjaink szöpek és bolondok voltak. Az első négy napunk kivételesen izgatott volt, kaszárnyákat sürgettem — az uramért futkostam, aggódtam, de aztán megjött a felmentés — az újságírók szindikátusától, kik a Nyugat révén mentették fel. Aztán volt még egy komikusan groteszk párbajeshetőségünk is... 14 napig reggel ötkor fekvőtem és fekvőtünk le, pedig pezsgős éjszaka mindössze kétszer volt s Bandi úgy bírta és viselte magát, mint egy isten.

De sok emberrel, szaladgálással volt dolgunk és ez mind-mind kifárasztott. Lehet, pár napig Pestre szaladunk. A Nyugat matinéit rendez és Banditól kitelik, hogy részt vegyen. Akkor látni fogjuk. Addig is, míg egy komoly nagy képet kapunk és küldünk, kérem, fogadja szeretettel így kicsibe is

Adyékát,

kik magát olyan igaz szívvel szeretik.”

— Válaszaiban természetesen egyre óvtam Adyt az alkoholtól, de persze vidéki jóbarátai unszolásának sok esetben alig tudott ellentállni s ha mérsékelten is, de azért csak hódolt a Párizsból magával hozott szenvedélyeknek. Amikor idehaza voltak, nap-nap után ott volt náluk és pszichés kezeléssel, a felesége nagyszerű asszisztenciája mellett, csaknem a minimumig redukáltam az italt.

Egy alkalommal feleségének el-

fordult és a faképnél hagyta.

— Nekij magának az Új Testamentum és Csokonai volt a legkedvesebb olvasmányja. Saját versét közül a „Csikóbőrös kulacshoz” című költeményét szerette legjobban és én azt hiszem, ebben a versében süríthetnők össze egész poézisét.

— Általában pedig Ady, betegsége miatt, roppant elkéseredt életet élt. Végtelenül önértetes volt, haragudni és gyűlölni nagyon tudott, ha erre oka volt, de akit megszeretett, azért az életét is feláldozta volna.

— Néha az életunsága a paroxizmusig fokozódott nála, de ennek ellenére végtelenül szeretett volna élni egészségesen. Ha jól érezte magát, páratlan causeur volt, kedves, szeretetreméltó és mindig abban bízott, hogy erős szervezete — amely csakugyan olyan volt, mint egy öslényé — legyűri a bajt. De ebben csalódott. Mert a szigorú tilalmat bizony sűrűn megszegte, bár jól emlékszem, mint legerősebb érvemet, azt is mondtam neki:

— Vigyázz, Bandi, még nem volt a világon olyan alkoholista, aki megúszott volna egy tüdőgyulladást...

Ez a figyelmeztetésem ugyancsak kegyetlennek tetszik, de kénytelen voltam vele, mert úgy láttam, most már csak ilyesmi téríti el a mind megrögzöttebbé váló alkoholszeretettől. Sőt azt is megmondtam neki, ha tilalmamat megegyeszer megszegi, nem lépem át többé a küszöböt. Ez a kijelentésem, meg egy ebből fakadó kínos félreértés volt aztán az oka annak, hogy Adyval való orvosi és baráti összeköttetésem időnek clötte megszakadt. Amilyen zivatros volt hát a kezdet, olyan volt a befejezés is.

Polgár Géza